

نگرش سنجی از دانشجویان دانشگاه‌های تهران

در باره قرآن و حدیث

اصغر هادوی*

چکیده:

در این مقاله، نتایج پیمایش (Survey) نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد شهر تهران در رابطه با قرآن و حدیث مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. تدوین پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت صورت پذیرفته که ضریب آلفای Cronbach برابر ۰/۷۳٪ نشانگر پایایی و قابلیت اطمینان مناسب پرسشنامه است. توزیع پرسشنامه به صورت خوشه‌ای و تصادفی بوده و تجزیه و تحلیل اطلاعات با آزمون کای دو و استفاده از نرم‌افزار Spss انجام شده است.

با توجه به نتایج به دست آمده - که رابطه معناداری بین پاسخ به سؤالات و نوع دانشگاه، مقطع و گروه تحصیلی و تشکل‌های دانشجویی را نشان می‌دهد، وجود یک کمیته راهبردی و اتخاذ شیوه نامه مشخص در رابطه با توسعه و تعمیق آشنایی با مفاهیم متعالی قرآن و حدیث در نزد دانشجویان ضروری می‌نماید. توجه به آموزش‌های کوتاه مدت و اهمیت مخاطب‌شناسی برنامه‌های آموزشی قرآنی از دیگر نتایج این پژوهش است.

کلید واژه‌ها: قرآن، حدیث، تفسیر دانشجویی، تشکل دانشجویی، نظر سنجی.

۱. مقدمه

ترکیب شناخت‌ها، احساس‌ها و آمادگی برای عمل نسبت به یک چیز معینی را نگرش شخصی نسبت به آن چیز گویند (کراچ، کراچفیلد و بالاک، ۱۹۵۶).

Krech D, Crutchfield, R.S. and Ballacheg, E.L; 1961-62. Individual in society, McGraw-Hill .

به عبارت دیگر، نگرش سازمان با دوامی از باورهاست دربارهٔ یک شیء یا یک موقعیت که فرد را آماده می‌کند تا به صورت ترجیحی نسبت به آن واکنش نشان دهد.

Rokeachios (1967). Attitude change and Behavior change. public option, 30, 529-550.

برخی از تحقیقات، از جمله تحقیق هیوستون (۱۹۹۵) نشان داده است که نگرش‌ها تأثیری هدایت‌کننده و پویا بر رفتار دارند. به‌عنوان یک قاعده کلی، باید نگرش‌های مثبت، رفتارهایی را که در جهت حمایت یا تأثیر نگرش است، پیش‌بینی کنند و برعکس، نگرش‌های منفی پیش‌بینی‌کننده رفتارهای نامناسب و یا خصمانه نسبت به موضوع نگرش باشد. علی‌رغم همه این که همه تحقیقات، با این صراحت، ارتباط بین نگرش و رفتار را تأیید نکرده‌اند، ولی می‌توانیم بگوییم که نگرش‌ها یکی از عوامل تعیین‌کننده رفتار هستند. با توجه به این که نگرش‌ها تأثیر بسزایی بر روی نظریات دانشجویان دارند، باید با سوالات تلفیقی نگرش‌سنجی و نظرسنجی، دیدگاه دانشجویان را در بارهٔ این موضوع مورد مطالعه قرار داد.

گزاره‌های قرآنی و سفارشات امامان علیهم‌السلام و معصوم و بسط و ترویج آنها می‌تواند باورهای دینی انسان را غنا بخشد و بستری مناسب را برای شکل‌دهی به سلوک و رفتار دینی در جامعه فراهم آورد. انس با قرآن و فرهنگ دینی می‌تواند ملاک‌ها و معیارهایی را در اختیار افراد قرار دهد تا بتواند به‌واسطه آنها افکار و رفتار شایسته را از سلوک و عقاید انحرافی تشخیص داده، و با بهره‌گیری از حقیقت‌اندیشه‌های دینی از التقاط و سردرگمی مصون باشد. این امر برای دانشجویان - که به‌عنوان قشری فرهیخته هستند - از جایگاه برتری برخوردار است. حضور معارف و فرهنگ قرآن در میان دانشجویان و همچنین نوع نگرش آنها به قرآن و حدیث و سنجش میزان گرایش آنها به قرآن تا حد زیادی می‌تواند وضعیت گرایش دانشجویان را نشان دهد.

حدیث معروف ثقلین - که پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «من از بین شما می‌روم ولی دو گوهر گرانبها یعنی قرآن و عترت را بر جای می‌گذارم.» - مورد اتفاق همه راویان حدیث است و حدود ۳۳ تن از صحابه حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آن را نقل کرده‌اند. علاوه بر آن نوزده نفر از تابعان و بیش از سیصد دانشمند مسلمان آن را در کتاب‌های خود آورده‌اند.^۱ این حدیث شریف را پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در پنج موضوع بیان کرده‌اند:

۱. در روز عرفه و موقع حجه الوداع،^۲

۲. در مسجد خیف،^۳

۱. برای اطلاع بیشتر رک: اهل بیت فی الکتاب والسنة، ص ۱۲۵.

۲. سنن الترمذی، ج ۵، ص ۶۲۲، ح ۳۷۸۶.

۳. ینابیع المودة، ج ۱، ص ۱۰۹، ح ۰۳.

۳. در غدیر خم،^۴

۴. به هنگام ایراد خطبه،^۵

۵. هنگام بیماری پایان عمر که صحابه در کنار ایشان بودند.^۶

سؤال اساسی این است که چرا جامعه ما، به‌ویژه دانشجویان - که ابزار و هدف توسعه دینی هستند - از این دو منبع عظیم معنوی - که می‌تواند چراغ هدایت آنها باشد - فاصله گرفته‌اند. به نظر می‌رسد گرایش افراطی تشکل‌های مذهبی به مسائل سیاسی موجب شده از زبان اصلی دین - که کتاب و سنت است - فاصله بگیرند و بروز این فاصله در نشریات، سخنرانی‌ها و جلسات عمومی آنها مشاهده گردد؛ هرچه بر ترم تحصیلی آنها افزوده می‌شود، از اعتقادات آنها کاسته می‌شود^۷ و خوف آن می‌رود که هجوم افکار لیبرالیستی و عقل‌گرایی محض دانشجویان را از آموزه‌های دینی دور کند و ضربه سنگینی بر دانشگاه وارد شود و آثار منفی فردی و اجتماعی بر جای گذارد. این طرح به دنبال آن است که نظر دانشجویان را نسبت به قرآن و حدیث بررسی کرده، به ریشه‌یابی این دیدگاه بپردازد تا مقدمه‌ای باشد برای طرح‌های دیگری که راهکارهای مناسب ارتباط با قرآن و حدیث را بیان می‌کند.

۲. پیشینه تحقیق

تحقیقی مشابه این تحقیق - که همزمان در مورد قرآن و حدیث نظر دانشجویان را جویا شده است - وجود ندارد اما در مورد گرایش‌های دینی و یا قرآنی کارهایی انجام شده است، که بعضی از آنها عبارت‌اند از:

۱. بررسی گرایش‌های دینی دانشجویان که توسط جهاد دانشگاهی اصفهان انجام شده است. این تحقیق از نوع پیمایشی و جامعه آماری آن شامل دانشجویان شهر اصفهان و با روش نمونه‌گیری تصادفی صورت گرفته است. از مجموع ۵۵۸ فرم تکمیل شده، ۹۸ درصد با نگرش عنادآمیز نسبت به دین، نظر مخالف داشته‌اند. ۱۶/۵ درصد موافق و ۱۵/۵ درصد اظهار نظر نکرده‌اند. ۳۶ درصد گفته‌اند عقاید مذهبی آنها بعد از ورود به دانشگاه ضعیف‌تر شده است.

۲. بررسی وضعیت قرآنی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، که توسط کمیته هماهنگی و گسترش فعالیت‌های قرآنی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۷۹ انجام شده است. این تحقیق نیز با روش نمونه‌گیری تصادفی صورت گرفته است. بعضی یافته‌های تحقیق

۴. المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۱۸، ح ۳.

۵. اصول کافی، ج ۲، ص ۴۱۵.

۶. مستدزید، ص ۴۰۴.

۷. برای اطلاع بیشتر ر. ک: تحقیقی که توسط آقای محمد رضا مصاحب در سمینار اسلام و بهداشت روان در دانشگاه علوم پزشکی ایران ارائه گردیده است.

عبارت‌اند از:

الف . ۷۷/۷ درصد دانشجویان نمونه با این گونه که قرآن پاسخگوی نیازهای همه انسان‌ها در تمامی دوره‌هاست موافق‌اند.

ب . نود درصد دانشجویان جامعه آماری معتقدند قرآن موجب آرامش روح و اعتماد به نفس می‌شود.

ج . ۷۵/۸ درصد دانشجویان نسبت به پرداختن به قرآن در فراگیری آن نظر مثبت دارند.

۳. «زمینه‌یابی و اعتبارسنجی راهکارهای ارتقای قرآنی دانشجویان»، که توسط دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۲ انجام شده است. این تحقیق نشان می‌دهد ۷۳/۳ درصد اساتید معارف راهکار تقویت تشکلهای قرآنی دانشجویی را بسیار لازم و مناسب می‌دانند و ۷۱/۳ درصد راهکار تجهیز کتابخانه‌های قرآنی و ۷۰/۳ درصد برگزاری اردوهای آموزشی قرآن را بسیار با اهمیت می‌دانند.

۴. تحقیقاتی که در کشورهای غربی انجام شده، نشان می‌دهد که یکی از موانع ارتباط با کتاب مقدس فقدان ادبیات متناسب با سن جوانان و دانشجویان است. برای این کار، کتاب مقدس را به صورت قابل فهم برای جوانان شانزده سال به بالا تدوین کرده‌اند^۹ و در مدت کوتاهی توانسته است در بسیاری از کلیساها جای خود را باز کند و چهارده هزار معلم به آموزش آن بپردازند.

۳. مواد و روش‌ها

جامعه آماری در این تحقیق دانشجویان دانشگاه‌های آزاد و دولتی شهر تهران در مقاطع و گروه‌های مختلف تحصیلی بوده است. در این طرح، ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه بوده است. براساس جدول مورگان، هرگاه جامعه آماری از صد هزار نفر بالاتر باشد، حجم نمونه ۳۶۴ نفر خواهد بود، ولی چون در این طرح زیر گروه هم وجود دارد؛ حجم نمونه ۶۹۶ نفر انتخاب شد که ۳۵۹ نفر از دانشگاه آزاد و ۳۳۷ نفر دانشجوی دانشگاه‌های دولتی بوده‌اند، که پرسشنامه‌ها به‌طور خوشه‌ای و تصادفی توزیع شده است. پرسشنامه توسط کارشناسان قرآنی و روان‌شناسی و علوم تربیتی و در قالب ۳۲ سؤال طراحی شده است. در تدوین پرسشنامه از طیف^۱ لیکرت - که به‌عنوان یکی از رایج‌ترین مقیاس‌های اندازه‌گیری نگرش محسوب می‌شود - بهره بردیم. این طیف از مجموعه‌ای منظم از گویه‌ها (عبارات) - که به ترتیب خاصی تدوین شده - ساخته شده است. در پژوهش حاضر، این مقیاس بدین صورت است:

(۱) کاملاً موافق، (۲) موافق، (۳) بی‌نظر، (۴) مخالف و (۵) کاملاً مخالف.

برای پایایی و قابلیت اطمینان پرسشنامه از ضریب آلفای Cronbach^{۱۰} استفاده شد که مقدار ۷۳ درصد این ضریب چون بالای ۰/۵ است، حاکی از استحکام درونی پرسشنامه و پیوند مناسب ۳۲ سؤال است. شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS و با بهره‌گیری از آزمون‌های توصیفی و تحلیلی انجام شده است.

با توجه به این‌که هر سؤال در رابطه با رشته تحصیلی، ترم تحصیلی، عضویت در تشکل و ... باید مورد بررسی قرار گیرد، برای قضاوت صحیح و سرایت دادن نمونه به کل جامعه آماری از آزمون فرضیه استفاده شده است.

۴. یافته‌ها

یافته‌های تحقیق در رابطه با بعضی از سؤالات در دو جدول آمده است. به علت استفاده از طیف کیلرت در جدول (۱) میانگین‌ها محاسبه شده‌اند و در جدول (۲) با استفاده از آزمون فرضیه P.valuation هر سؤال محاسبه گردیده است.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان در ارتباط با گویه‌های مختلف نسبت به قرآن و حدیث

ردیف	عنوان سؤال	نظر پاسخگو					
		میزان موافق	کاملاً موافق	بی‌نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع
۱	در احادیث و قرآن اشکالی وجود ندارد اما معترضی آن‌ها به‌خوبی صورت نمی‌گیرد.	تعداد	۱۶۹	۲۶۱	۲۰۸	۳۵	۶۹۶
		درصد	۲۴/۳	۳۷/۵	۲۹/۹	۵	۱۰۰
۲	عمل نکردن به محتوی احادیث در جامعه موجب عدم استقبال از این کلاس‌ها می‌شود.	تعداد	۱۸۴	۲۱۸	۲۲۴	۵۸	۶۹۶
		درصد	۲۶/۴	۳۱/۳	۳۲/۲	۸/۳	۱۰۰
۳	با توجه به پیشرفت روز افزون علم و تکنولوژی احادیث و روایات کارایی خود را از دست می‌دهند.	تعداد	۴۲	۱۱۰	۱۷۷	۱۷۶	۶۹۶
		درصد	۶	۱۵/۸	۲۵/۴	۲۵/۳	۱۰۰
۴	چون زبان ما عربی نیست از ارتباط با قرآن و حدیث لذت نمی‌بریم.	تعداد	۵۳	۱۵۳	۲۲۱	۱۶۲	۶۹۶
		درصد	۷/۶	۲۲	۳۱/۸	۲۳/۳	۱۰۰
۵	برنامه تفسیر قرآن را بر روضخوانی و تخریج ترجیح می‌دهم.	تعداد	۲۱۰	۲۹۱	۱۳۳	۲۸	۶۹۶
		درصد	۳۰/۲	۴۱/۸	۱۹/۱	۶/۹	۱۰۰
۶	برای فعالیت‌های قرآنی باید از فناوری جدید استفاده کرد.	تعداد	۲۷۶	۲۴۵	۱۳۹	۲۵	۶۹۶
		درصد	۳۹/۷	۳۵/۲	۲۰	۳/۶	۱۰۰
۷	برنامه‌ریزی کلاس‌های آموزش قرآن و حدیث بکوتاهت و خسته‌کننده است.	تعداد	۷۴	۱۶۷	۳۱۷	۱۱۷	۶۹۶
		درصد	۱۰/۶	۲۱/۱	۴۵/۵	۱۶/۸	۱۰۰
۸	افرادی که به تدریس قرآن و حدیث اشتغال دارند از جذابیت لازم برخوردار نیستند.	تعداد	۹۰	۱۷۷	۲۹۹	۱۰۴	۶۹۶
		درصد	۱۲/۹	۲۵/۴	۴۳	۱۴/۹	۱۰۰
۹	برای آموزش قرآن و حدیث برگزاری سمینارهای دانشجویی را ترجیح می‌دهم.	تعداد	۶۸	۲۴۳	۳۰۳	۶۶	۶۹۶
		درصد	۹/۸	۳۴/۹	۴۳/۵	۹/۵	۱۰۰
۱۰	شرکت در مسابقات قرآن و حدیث وقت تلف کردن است.	تعداد	۳۳	۶۰	۱۸۹	۲۶۹	۶۹۶
		درصد	۴/۸	۸/۶	۲۷/۲	۳۸/۶	۱۰۰
۱۱	فعالیت در کانون‌های قرآن و حدیث را موجب رشد و ترقی خود می‌دانم.	تعداد	۱۸۲	۲۹۲	۱۶۹	۳۴	۶۹۶
		درصد	۲۶/۱	۴۲	۲۴/۳	۴/۹	۱۰۰
۱۲	کانون‌ها از تبلیغ لازم برای جذب تعداد برخوردار نیستند.	تعداد	۱۱۹	۲۷۲	۲۰۷	۷۲	۶۹۶
		درصد	۱۷/۱	۳۹/۱	۲۹/۷	۱۰/۳	۱۰۰
۱۳	اگر براساس احادیث و روایات عمل می‌کردیم در مراتب بالاتری قرار می‌گرفتیم.	تعداد	۲۶۷	۱۹۴	۱۸۲	۳۴	۶۹۶
		درصد	۳۸/۴	۲۷/۹	۲۶/۱	۴/۹	۱۰۰
۱۴	فقط آشنایی با قرآن و حدیث است که گرایش مذهبی دانشجویان را نشان می‌دهد.	تعداد	۳۴	۱۰۳	۲۳۱	۲۲۵	۶۹۶
		درصد	۴/۹	۱۴/۸	۳۳/۲	۳۲/۳	۱۰۰
۱۵	علاوه بر قرآن و حدیث متغیرهای دیگری نیز مانند شرکت در مجالس مذهبی، نماز جماعت و... می‌تواند گرایش‌های مذهبی را سنجید.	تعداد	۱۰۹	۲۷۱	۱۹۶	۷۸	۶۹۶
		درصد	۱۵/۷	۳۸/۹	۲۸/۲	۱۱/۲	۱۰۰
۱۶	برای آن‌که یک دانشجو هویت مذهبی داشته باشد لازم است در طول دوران دانشجویی بخشی از قرآن و تعدادی حدیث را حفظ کند و در گفتگوهای روزانه به‌کار ببرد.	تعداد	۶۱	۱۶۸	۲۴۰	۱۲۳	۶۹۶
		درصد	۸/۸	۲۴/۱	۳۴/۵	۲۰/۵	۱۰۰

ردیف	عنوان سؤال	نظر پاسخگو	میزان	کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع	میانگین
۱۷	من بحث‌های نهج البلاغه و احادیث را بر تفسیر قرآن ترجیح می‌دهم.		تعداد	۴۲	۱۲۲	۳۱۶	۱۶۶	۵۰	۶۹۶	۲/۹
			درصد	۶	۱۷/۵	۴۵/۴	۲۳/۹	۷/۲	۱۰۰	
۱۸	به قرآن بیش‌تر از حدیث علاقه دارم.		تعداد	۱۴۳	۲۳۲	۲۴۴	۶۴	۱۳	۶۹۶	۲/۲
			درصد	۲۰/۵	۳۳/۳	۳۵/۱	۹/۲	۱/۹	۱۰۰	
۱۹	علاقه‌ام به قرآن و حدیث به یک اندازه است.		تعداد	۸۳	۲۱۰	۲۴۳	۱۳۰	۳۰	۶۹۶	۳/۲
			درصد	۱۱/۹	۳۰/۲	۳۴/۹	۱۸/۷	۴/۳	۱۰۰	
۲۰	هتوز هم برای آموزش قرآن و حدیث از شیوه‌های سنتی استفاده می‌شود.		تعداد	۱۰۱	۲۳۲	۲۶۵	۸۱	۱۵	۶۹۶	۳/۲
			درصد	۱۴/۵	۳۳/۶	۳۸/۱	۱۱/۶	۲/۲	۱۰۰	
۲۱	برای آموزش قرآن بهتر است از کلاس‌های آموزشی کوتاه مدت استفاده کنیم.		تعداد	۱۲۹	۲۸۲	۲۱۶	۵۳	۱۶	۶۹۶	۳/۳
			درصد	۱۸/۵	۴۰/۵	۳۱	۷/۶	۲/۳	۱۰۰	
۲۲	فشرده‌گی دروس تخصصی یکی از عوامل عدم شرکت در این گونه کلاس‌ها است.		تعداد	۱۳۳	۲۲۰	۲۲۷	۷۲	۲۴	۶۹۶	۳/۵
			درصد	۱۹/۱	۳۲/۵	۳۲/۶	۱۰/۳	۳/۴	۱۰۰	
۲۳	آموزش قرآن و حدیث از طریق اساتید بهتر از آموزش از طریق گروه‌های آموزشی است.		تعداد	۸۹	۱۹۰	۲۹۵	۹۶	۲۶	۶۹۶	۳/۲
			درصد	۱۲/۸	۲۷/۳	۴۲/۴	۱۳/۸	۳/۷	۱۰۰	
۲۴	اردهای آموزشی قرآن را بر ارسال جزوات قرآنی ترجیح می‌دهم.		تعداد	۱۶۱	۲۴۳	۲۱۷	۵۵	۲۰	۶۹۶	۳/۶۷
			درصد	۲۳/۱	۳۴/۹	۳۱/۲	۷/۹	۲/۹	۱۰۰	
۲۵	علاقه‌ای به شرکت در مسابقات قرآن و حدیث ندارم.		تعداد	۶۶	۱۲۹	۲۰۴	۲۰۵	۹۲	۶۹۶	۲/۲۸
			درصد	۹/۵	۱۸/۵	۲۹/۳	۲۹/۵	۱۳/۲	۱۰۰	
۲۶	مسابقات قرآن و حدیث از نوع لازم برخوردار نیست.		تعداد	۹۶	۱۹۶	۲۷۳	۱۰۵	۲۶	۶۹۶	۳/۲۳
			درصد	۱۳/۸	۲۸/۲	۳۹/۲	۱۵/۱	۳/۷	۱۰۰	
۲۷	جوایز خوبی برای این مسابقات در نظر نمی‌گیرند.		تعداد	۸۵	۱۷۸	۳۱۰	۹۳	۳۰	۶۹۶	۳/۲
			درصد	۱۲/۲	۲۵/۶	۴۴/۵	۱۳/۴	۴/۳	۱۰۰	
۲۸	من انگیزه‌ای برای شناخت کانون‌های قرآن و حدیث ندارم.		تعداد	۳۹	۱۱۰	۲۴۷	۲۰۸	۹۲	۶۹۶	۲/۷
			درصد	۵/۶	۱۵/۸	۳۵/۵	۲۹/۹	۱۳/۲	۱۰۰	
۲۹	دست‌اندرکاران قرآن و عترت برخورد مناسبی با مراجعین ندارند.		تعداد	۳۳	۱۰۵	۳۷۱	۱۳۸	۴۹	۶۹۶	۲/۹
			درصد	۴/۷	۱۵/۱	۵۳/۳	۱۹/۸	۷	۱۰۰	
۳۰	مکان کانون‌های قرآن و عترت نامناسب است.		تعداد	۵۰	۱۶۱	۳۵۶	۱۰۷	۲۲	۶۹۶	۳/۱۶
			درصد	۷/۲	۲۳/۱	۵۱/۱	۱۵/۴	۳/۲	۱۰۰	
۳۱	توسعه و تقویت نوارخانه در فعالیت‌های قرآنی مؤثر است.		تعداد	۱۸۰	۳۰۰	۱۷۳	۳۳	۱۰	۶۹۶	۳/۸
			درصد	۲۵/۹	۴۳/۱	۲۴/۹	۴/۷	۱/۴	۱۰۰	

ردیف	عنوان سؤال	فرصت‌ها و p-value
۱۱	تعاقب در کانون‌های قرآن و حدیث را موجب رشد و ترقی خود می‌دانم.	$\chi^2 = 7/45$ df= ۲ p= /۰۰۸۴
		$\chi^2 = 2/۱۸۰$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
۱۲	کانون‌ها از تبلیغ لازم برای جذب تعداد برخوردار نیستند.	$\chi^2 = 15/58$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
		$\chi^2 = 17/۱۶$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
۱۳	اگر بر اساس احادیث و روایات عمل می‌کردیم در مراتب بالاتری قرار می‌گرفتیم.	$\chi^2 = 24/۷۹$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
		$\chi^2 = 25/78$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
۱۴	فقط آشنایی با قرآن و حدیث است که گرایش مذهبی دانشجویان را نشان می‌دهد.	$\chi^2 = ۳۳/۷۵$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
		$\chi^2 = ۱۱/۹۳$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
۱۵	علاقه بر قرآن و حدیث منتهای دیگری نیز مانند شرکت در مجالس مذهبی، نماز جهادت و... می‌تواند گرایش‌های مذهبی را سنجید.	$\chi^2 = ۳۰/۸۱$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
		$\chi^2 = ۶/۷۷$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
۱۶	برای آنکه یک دانشجوی عربیت مذهبی داشته باشد لازم است در طول دوران دانشجویی بخشی از قرآن و تعدادی حدیث را حفظ کند و در گفتگوهای روزانه به کار ببرد.	$\chi^2 = ۳۱/۱۶$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
		$\chi^2 = 28/89$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
۱۷	من بحث‌های نهج البلاغه و احادیث را بر تفسیر قرآن ترجیح می‌دهم.	$\chi^2 = ۳۱/۵۹$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
		$\chi^2 = 7/8۴$ df= ۲ p= /۰۰۲۷
۱۸	به قرآن بیش‌تر از حدیث علاقه دارم.	$\chi^2 = ۱۱/۸۹$ df= ۲ p= /۰۰۲۷
		$\chi^2 = 7/۷5$ df= ۲ p= /۰۰۲۷
۱۹	علاقه‌ام به قرآن و حدیث به یک اندازه است.	$\chi^2 = ۷۸/55$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
		$\chi^2 = ۳۳/۶۰$ df= ۲ p= /۰۰۰۵
۲۰	منهوز هم برای آموزش قرآن و حدیث از شیوه‌های سنتی استفاده می‌شود.	$\chi^2 = ۷/۱۸$ df= ۲ p= /۰۰۲۷
		$\chi^2 = 17/۰۸۴$ df= ۲ p= /۰۰۰۵

ردیف	عنوان سؤال	فرضیه‌ها و p-value	p-value دانشگاه آزاد پادشاهی	p-value جسیت	p-value گروه تحصیلی	p-value مقطع تحصیلی	p-value محل سکونت	p-value انجمن اسلامی	p-value عمودیت در سبج	p-value جامعه اسلامی	p-value در ترمینهای دوره‌گی	p-value بهدار شهری
۲۱	برای آموزش قرآن بهتر است از کلاس‌های آموزشی کوتاه مدت استفاده کنیم یا دولتی	$\chi^2 = 17.81$ $df = 2$ $p = .078$	$\chi^2 = 17.81$ $df = 2$ $p = .078$	$\chi^2 = 26.07$ $df = 10$ $p = .004$	$\chi^2 = 8.81$ $df = 6$ $p = .068$	$\chi^2 = 7.19$ $df = 2$ $p = .019$	$\chi^2 = 0.000$ $df = 2$ $p = .999$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۲۲	یادگیری دروس تخصصی یکی از عوامل عدم شرکت در این گونه کلاس‌ها است.	$\chi^2 = 10.17$ $df = 2$ $p = .011$	$\chi^2 = 7.19$ $df = 2$ $p = .023$	$\chi^2 = 31.45$ $df = 10$ $p = .000$	$\chi^2 = 10.91$ $df = 6$ $p = .015$	$\chi^2 = 0.12$ $df = 2$ $p = .938$	$\chi^2 = 0.000$ $df = 2$ $p = .999$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۲۳	آموزش قرآن و حدیث از طریق اساتید بهتر است. آموزش از طریق گروه‌های آموزشی است.	$\chi^2 = 12.07$ $df = 2$ $p = .002$	$\chi^2 = 10.99$ $df = 2$ $p = .005$	$\chi^2 = 33.45$ $df = 10$ $p = .000$	$\chi^2 = 8.10$ $df = 6$ $p = .023$	$\chi^2 = 0.000$ $df = 2$ $p = .999$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۲۴	آردوهای آموزشی قرآن را بر ارسال جزوات فرانسوی ترجیح می‌دهم.	$\chi^2 = 8.77$ $df = 2$ $p = .015$	$\chi^2 = 7.19$ $df = 2$ $p = .023$	$\chi^2 = 0.27$ $df = 10$ $p = .990$	$\chi^2 = 10.91$ $df = 6$ $p = .015$	$\chi^2 = 0.12$ $df = 2$ $p = .938$	$\chi^2 = 0.000$ $df = 2$ $p = .999$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۲۵	مطالعه‌ای به شرکت در مسابقات قرآن و حدیث ندارم.	$\chi^2 = 8.14$ $df = 2$ $p = .018$	$\chi^2 = 7.19$ $df = 2$ $p = .023$	$\chi^2 = 19.07$ $df = 10$ $p = .002$	$\chi^2 = 11.88$ $df = 6$ $p = .012$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۲۶	مسابقات قرآن و حدیث از تنوع لازم برخوردار نیست.	$\chi^2 = 22.52$ $df = 2$ $p = .000$	$\chi^2 = 11.88$ $df = 2$ $p = .003$	$\chi^2 = 11.06$ $df = 10$ $p = .001$	$\chi^2 = 11.88$ $df = 6$ $p = .012$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۲۷	جوایز خوبی برای این مسابقات در نظر نمی‌گیرند.	$\chi^2 = 10.17$ $df = 2$ $p = .011$	$\chi^2 = 17.00$ $df = 2$ $p = .000$	$\chi^2 = 22.18$ $df = 10$ $p = .001$	$\chi^2 = 11.88$ $df = 6$ $p = .012$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۲۸	من انگیزه‌ای برای شناخت کاتبان‌های قرآن و حدیث ندارم.	$\chi^2 = 27.59$ $df = 2$ $p = .000$	$\chi^2 = 7.19$ $df = 2$ $p = .023$	$\chi^2 = 21.17$ $df = 10$ $p = .000$	$\chi^2 = 8.10$ $df = 6$ $p = .023$	$\chi^2 = 0.12$ $df = 2$ $p = .938$	$\chi^2 = 0.000$ $df = 2$ $p = .999$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۲۹	دست‌اندرکاران قرآن و عترت برخوردار مناسبی با مراجعین ندارند.	$\chi^2 = 0.83$ $df = 2$ $p = .000$	$\chi^2 = 7.19$ $df = 2$ $p = .023$	$\chi^2 = 0.16$ $df = 10$ $p = .990$	$\chi^2 = 21.17$ $df = 6$ $p = .000$	$\chi^2 = 0.12$ $df = 2$ $p = .938$	$\chi^2 = 0.000$ $df = 2$ $p = .999$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۳۰	مکان کاتبان‌های قرآن و عترت نامناسب است.	$\chi^2 = 21.08$ $df = 2$ $p = .000$	$\chi^2 = 7.19$ $df = 2$ $p = .023$	$\chi^2 = 21.17$ $df = 10$ $p = .000$	$\chi^2 = 8.10$ $df = 6$ $p = .023$	$\chi^2 = 0.12$ $df = 2$ $p = .938$	$\chi^2 = 0.000$ $df = 2$ $p = .999$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$
۳۱	توسعه و تقویت تارخانه در فعالیت‌های فرانسوی مؤثر است.	$\chi^2 = 22.22$ $df = 2$ $p = .000$	$\chi^2 = 1.66$ $df = 2$ $p = .023$	$\chi^2 = 8.14$ $df = 10$ $p = .005$	$\chi^2 = 13.51$ $df = 6$ $p = .013$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.000$ $df = 2$ $p = .576$	$\chi^2 = 1.70$ $df = 2$ $p = .429$	$\chi^2 = 0.75$ $df = 2$ $p = .687$	$\chi^2 = 1.26$ $df = 2$ $p = .537$	$\chi^2 = 1.87$ $df = 2$ $p = .392$

مهم‌ترین نتایج قابل استنباط از جدول این است که از نظر دانشجویان برای فعالیت‌های قرآنی باید از فناوری جدید استفاده کرد. میانگین این گزینه ۴/۰۷ است. نتیجه دیگر این است که ندانستن زبان عربی مانعی از انس با قرآن و حدیث نیست و میانگین ۲/۸۳ بیانگر این نکته است. با توجه به فهم نسبتاً بالای دانشجویان نیاز به تفسیر بین دانشجویان بالاست و میانگین ۳/۹ گویای این واقعیت است.

از طرف دیگر، هنوز هم مسابقات قرآن و حدیث می‌تواند برای دانشجویان جاذبه داشته باشد. مخالفت با این مسابقات از میانگین ۲/۳۷ برخوردار است و نشان می‌دهد که این مسابقات ائتلاف وقت محسوب نمی‌شود.

میانگین ۲/۴۷ نشان می‌دهد که پیشرفت روزافزون فناوری کارایی احادیث را پایین نیاورده است. میانگین نسبتاً بالای ۳/۸ نشان می‌دهد که باید به تقویت و راه‌اندازی کانون‌های قرآن و عترت توجه بیش‌تری معطوف گردد.

جدول (۲) با توجه به آزمون فرضیه ترسیم شده‌اند. از آن‌جا که یافته‌های تحقیق در مورد سوالات جدول (۱) باید در مورد کل جامعه آماری صادق باشد، روی هر کدام از سوالات مذکور با توجه به فرضیه‌های مختلف آزمون فرضیه صورت گرفت که p.valuation هر کدام در جدول (۲) آمده است. این فرضیه‌ها در ابتدای پرسشنامه آمده است که عبارت‌اند از:

۱. نوع دانشگاه (آزاد یا دولتی)،
۲. جنسیت،
۳. گروه تحصیلی شامل (علوم پایه، فنی‌ومهندسی، علوم انسانی، هنر، کشاورزی و علوم پزشکی)،
۴. مقطع تحصیلی،
۵. محل سکونت،
۶. عضویت در انجمن اسلامی،
۷. عضویت در بسیج،
۸. عضویت در جامعه اسلامی،
۹. عضویت در کانون‌های فرهنگی،
۱۰. عضویت در نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری.

با توجه به جدول (۲) یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در مورد سؤال اول - که «در احادیث و قرآن اشکالی وجود ندارد، ولی معرفی آنها به خوبی صورت نمی‌گیرد» - با احتمال بیش از ۹۵ درصد بین پاسخ به این سؤال و نوع دانشگاه، جنسیت، گروه تحصیلی، مقطع تحصیلی، محل سکونت، عضویت در بسیج و کانون‌های فرهنگی و نهاد رهبری رابطه معناداری وجود دارد و فرضیه صفر - که نشان‌دهنده عدم رابطه است - رد شده و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود؛ ولی در مورد ارتباط این

پاسخ‌ها با عضویت در جامعه اسلامی و انجمن اسلامی فرضیه صفر، یعنی عدم ارتباط، رد نمی‌شود. در مورد سؤال دو، با احتمال بالای بین نظر دانشجویان و نوع دانشگاه، جنسیت، گروه تحصیلی و عضویت در انجمن اسلامی رابطه معناداری وجود دارد و فرضیه صفر رد شده و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود، ولی این پاسخ‌ها با پارامترهای دیگر ارتباط ندارد و فرضیه صفر در مورد آنها تأیید می‌گردد.^{۱۱}

در مورد سؤال چهار که ندانستن زبان عربی مانع از لذت بردن از قرآن است - از ده عامل مؤثر بر پاسخ به این سؤال - که در جدول (۲) آمده است - با احتمال بالای ۹۵ درصد ارتباط معناداری بین پاسخ‌ها و هشت عامل از ده عامل یاد شده است و در مورد آنها فرضیه صفر رد شده و فرضیه مقابل - که رابطه معنادار بین پاسخ‌ها و عوامل هشت‌گانه است - تأیید می‌گردد.

در سؤال هشت - که در مورد اساتید قرآن و حدیث است - گفته شده افرادی که تدریس می‌کنند، از جذابیت لازم برخوردار هستند. با احتمال بیش از ۹۹ درصد رابطه معناداری بین پاسخ به این سؤال و نوع دانشگاه است و احتمال بالای ۹۵ درصد رابطه معناداری بین جنسیت، گروه تحصیلی، مقطع تحصیلی، محل سکونت، عضویت در نهاد رهبری در رابطه با پاسخ به این سؤال است و چون این رابطه وجود دارد، فرضیه صفر رد شده و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود. بقیه سؤالات نیز همراه با c2 و df و احتمال در جدول (۲) آمده است. در همه مواردی که p کم‌تر از ۰/۰۵ است c2 به دست آمده از c2 جدول در سطح اعتماد ۹۵ درصد با سطح خطای ۵ درصد بیش‌تر است. لذا c2 در ناحیه بحرانی قرار می‌گیرد و فرضیه صفر رد می‌شود.^{۱۲}

۵. بحث

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که ۶۲ درصد دانشجویان معتقدند در قرآن و حدیث اشکالی وجود ندارد، ولی معرفی آنها به‌خوبی صورت نمی‌گیرد. در واقع، کانون‌های قرآن و عترت در دانشگاه‌ها نتوانسته‌اند در زمینه معرفی این دو گوهر گرانبها موفق باشند.

۶۶ درصد از دانشجویان معتقدند که عمل براساس قرآن و حدیث می‌تواند جامعه ما را به لحاظ جلوه‌های دینی در مرتبه بالاتری قرار دهد. از سوی دیگر ۵۸ درصد دانشجویان اعتقاد دارند عدم استقبال از کلاس‌های قرآن و حدیث معلول عمل نکردن به محتوای آیات و روایات است. ۷۲/۴ درصد دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و ۳۴/۲ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد با این گویه که پیشرفت علم و فناوری موجب عدم کارایی آیات و روایات می‌شود، مخالف‌اند و در واقع، به جاودانگی

۱۱. سنجش و اندازه‌گیری در علوم تربیتی و روانشناسی، ص ۲۴۵.

12. Geoge, D. & Mallery, P. (1995) SPSS/Pct step by step. A simple guide and refrence. New York: Wadsworth.

قرآن اعتقاد دارند و این معنا در سخن امام صادق علیه السلام آمده است که وقتی از حضرت سؤال شد: چه سری است که قرآن هرچه بیشتر خوانده و بحث شود، بر تازگی و طراوت آن افزوده می‌شود؟

حضرت فرمود:

چون خداوند تبارک و تعالی آن را تنها برای زمانی خاص و مردمی خاص قرار نداده است از این‌رو، در هر زمانی و برای هر مردمی تا روز قیامت تازه و با طراوت است.^{۱۳} بیست درصد دانشجویان معتقدند که فقط آشنایی با قرآن و حدیث است که گرایش مذهبی را نشان می‌دهد و این پاسخ به واقعیت موجود در جامعه نزدیک است؛ زیرا اندازه گرایش مذهبی دانشجویان منحصر در قرآن و حدیث نیست و نماز، روزه، دعا و اعمال دیگری نیز نشان‌دهنده گرایش مذهبی است.^{۱۴}

طبق این تحقیق، ۷۲ درصد دانشجویان تفسیر قرآن را بر روخوانی و تجوید ترجیح می‌دهند. ۷۵ درصد از دانشجویان معتقدند برای فعالیت‌های قرآن و حدیث باید از فناوری جدید استفاده کرد. تنها سیزده درصد از آنها معتقدند که شرکت در مسابقات قرآن و حدیث وقت تلف کردن است. ۶۸ درصد آنها نیز فعالیت در کانون‌های قرآن و عترت را موجب رشد و ترقی می‌دانند.

به‌طوری که میانگین ۳۴/۷ درصد از دانشجویان به‌سوالات پرسشنامه پاسخ «بی‌نظر» را داده‌اند که این عدد در دانشگاه‌های آزاد ۳۸/۷ درصد و در دانشگاه‌های دولتی ۳۰/۷ دانشجویان را شامل می‌شود. این عدد نشانگر آن است که حداقل یک سوم دانشجویان فاقد بینش و آگاهی‌های لازم در زمینه قرآن و حدیث هستند و نیاز به برنامه‌ریزی و تقویت فعالیت‌های قرآنی به وضوح مشاهده می‌شود. یکی از یافته‌های مهم این تحقیق - که باید مورد توجه قرار گیرد - گرایش و نیاز به تفسیر در بین دانشجویان است. نتایج حاصل در جدول (۱) نشان می‌دهد که میانگین توان روخوانی قرآن بالای سه است؛ در حالی که این عدد برای تفسیر ۲/۴ است. همین‌طور علاقه به درک معنای آیات بالای سه است.

در تحقیق حاضر در پاسخ به این‌گویه که «برنامه تفسیر را بر روخوانی ترجیح می‌دهم» با توجه به جدول (۱) میانگین پاسخ‌ها ۳/۹ است و نشان از علاقه دانشجویان به تفسیر است و اعداد $<018/0p$ و $<0005/0p$ در جدول (۲) حاکی از ارتباط معنادار بین پاسخ‌ها و مقاطع تحصیلی و گروه تحصیلی است هرچه مقطع تحصیلی بالاتر باشد این نیاز بیش‌تر و به‌ویژه در رشته‌های فنی این نیاز تشدید شده است. مشابه این تحقیق در کشورهای دیگر در رابطه با کتاب مقدس یافت نشد و آماری

۱۳. بحار الأنوار، ج ۹۴، ص ۱۵، ح ۸.

۱۴. طرح ارتباط رفتارهای فردی و اجتماعی دانشجویان با نیاپش، ص ۵۷-۸۵.

در دسترس نیست؛ اما در سال‌های اخیر برای ارتباط بیش‌تر جوانان و دانشجویان با کتاب مقدس متنی مناسب با این مقطع سنی با عنوان Student Life Bible به بازار عرضه کرده‌اند و ادعا کرده‌اند در عرض شش ماه از سال ۲۰۰۴ بیش از شصت‌هزار نوجوان تحت آموزش چهارده‌هزار معلم، فراگیری و ارتباط با کتاب مقدس را آغاز کرده‌اند و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی متعددی در اینترنت ایجاد کرده‌اند.^{۱۵}

اما در ایران چند تحقیق در رابطه با گرایش دانشجویان به قرآن انجام شده است؛ گرچه در مورد حدیث کار جدی صورت نگرفته است. بعضی از یافته‌های دیگر تحقیقات با یافته‌های تحقیق حاضر همخوانی دارد.

در یکی از تحقیقات - که توسط شورای انقلاب فرهنگی صورت گرفته است - ۷۵ درصد دانشجویان با این گزینه موافق بوده‌اند که قرآن در همه دوره‌های پاسخگویی نیازهای جامعه است.^{۱۶} مشابه این سؤال در مورد روایات مطرح شده، نتایج آن در جدول (۱) آمده است که ۵۲/۷ درصد دانشجویان مخالف این گزینه بوده‌اند که امروزه روایات کارایی خود را از دست داده‌اند.

در طرح تحقیق از دانشجویان شهر تبریز ارتباط معناداری بین مقطع تحصیلی و ارتباط با قرآن وجود دارد. با توجه به جدول (۲) تحقیق حاضر هم این ارتباط وجود دارد $<01/0p$ و $<0005/0p$ در جدول مؤید این نکته است.^{۱۷}

در تحقیقی که در سال ۱۳۷۹ وضعیت قرآنی دانشجویان دانشگاه‌های تهران بررسی شده است، میانگین پاسخ به این سؤال که قرآن فاقد الگوی اجتماعی و حکومتی است ۱/۸۹ بوده است و این میانگین با میانگین تحقیق حاضر در جدول (۱) - که ۲/۸۳ است - تقریباً همخوانی دارد.^{۱۸} در مورد مانع بودن زبان عربی برای ارتباط با قرآن در تحقیق حاضر سی درصد از دانشجویان زبان عربی را مانع می‌دانند و در تحقیق مشابه ۳۷/۶ درصد آن را مانع می‌دانند. در مورد گرایش دانشجویان به تفسیر هم این تحقیق و تحقیقات مشابه یکدیگر را تأیید می‌کنند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

با توجه به تحقیقات به عمل آمده و نتایج حاضر از این پژوهش و اهمیت ترویج قرآن و حدیث در جامعه، به‌ویژه در بین دانشگاهیان، به‌نظر می‌رسد با استفاده از ایجاد شبکه‌ای متناسب وضعیت موجود فعالیت‌های قرآنی و حدیث مورد مطالعه قرار گیرد تا بتوان از انواع فعالیت‌های مراکز،

15 . WWW.biblestuden.net .

۱۶ . طرح بررسی نگرش‌ها و آگاهی‌های دانشجویان دانشگاه‌های تبریز نسبت به قرآن، دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی .

۱۷ . همان، ص ۱۰۷ .

۱۸ . همان .

سازمان‌ها و کانون‌های فعال، مطلع شد. کارنامه قرآنی جمهوری اسلامی - که توسط وزارت ارشاد منتشر شده است -^{۱۹} فعالیت‌های قرآنی را معرفی نموده است. بخش‌هایی از این گزارش مربوط به فعالیت‌های قرآنی دانشگاه‌هاست.

با توجه به این گزارش و تحقیق‌های صورت گرفته باید برنامه جامع قرآنی و حدیثی متناسب دانشگاه‌ها تدوین گردد. قابل ذکر است، که برخلاف کشورهای اسلامی دیگر، در کشور ما در زمینه حدیث به غیر از فعالیت‌های مؤسسه دارالحدیث و دانشکده حدیث کار قابل توجهی صورت نگرفته است. به هر حال با توجه به تحقیق حاضر این راهکارها پیشنهاد می‌گردد.

با توجه به این‌که رابطه معناداری بین پاسخ به سؤالات و نوع دستگاه وجود دارد، نتایج حاصل حاکی از ارتباط بیش‌تر دانشجویان دانشگاه‌های دولتی با قرآن است. از سوی دیگر، گزینه «بی‌نظر» در دانشگاه آزاد ۳۸/۷ درصد و در دانشگاه‌های دولتی ۳۰/۷ درصد است. باید به تقویت کانون‌های قرآن و عترت و تقویت نوارخانه‌ها در دانشگاه‌های آزاد پرداخت زیرا ۶۹ درصد دانشجویان توسعه و تقویت نوارخانه‌ها را در فعالیت‌های قرآن و حدیث مؤثر می‌دانند.

با توجه به حضور مقطعی دانشجویان در دانشگاه‌ها و تعطیلات پیاپی دانشگاه‌ها به مناسبت میان‌ترم، فرجه‌های امتحانی و با عنایت به این‌که ۵۹ درصد دانشجویان تقاضای کلاس‌های کوتاه‌مدت را دارند و از سوی دیگر اردوهای آموزشی را پیشنهاد داده‌اند، باید این کلاس‌ها در ضمن اردوها برگزار گردد و در این کلاس‌ها از فناوری جدید استفاده کرد؛ زیرا ۷۵ درصد پاسخگویان به این نیاز اشاره کرده‌اند. با توجه به آموزش روخوانی قرآن در سطح ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و با توجه به پاسخ‌های دانشجویان تفسیر قرآن همراه با اساتید مجرب و با استفاده از فناوری روز و با تناسب رشته‌های دانشگاهی در برنامه‌ریزی‌ها لحاظ گردد.

و با توجه به تحقیقی که از اساتید^{۲۰} صورت گرفته، این برنامه تفسیری می‌تواند بخشی از دروس معارف باشد که خوشبختانه این مهم از سال ۱۳۸۴ به دانشگاه‌ها ابلاغ شده است، ولی برای ارتقای دانش قرآنی و حدیثی دانشجویان تحصیلات تکمیلی تدبیری اندیشیده نشده است؛ ولی می‌توان جهت‌گیری فعالیت‌های کانون‌ها را در دوره‌های تکمیلی به طرف تفسیر و تدبر قرآن و درایه الحدیث سوق داد.

با توجه به نتایج تحقیق، که نشانگر عدم تبلیغ لازم کانون‌ها برای جذب افراد است و از طرفی، پاسخ به این سؤال رابطه معناداری با محل سکونت دانشجویان داشته است ($p < 0005$) و دانشجویان خوابگاهی بیش از سایر دانشجویان موافق این گزینه هستند و با عنایت به این‌که بخشی

۱۹. معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز توسعه و ترویج فعالیت‌های قرآنی، بهمن ۱۳۸۲، ص ۶۲-۶۶ و

۱۱۷.

۲۰. طرح زمینه‌یابی و اعتبار سنجی راهکارهای ارتقای قرآنی دانشجویان، ص ۱۳۷.

از اوقات فراغت دانشجویان در خوابگاه‌هاست باید شعبه‌ای از کانون‌ها در خوابگاه‌ها فعال گردند. با توجه به رابطه معنادار پاسخ‌ها با عضویت در تشکل‌ها متأسفانه بعضی از تشکل‌ها در زمینه قرآن و حدیث فعالیتی ندارند که باید در فعالیت‌های خود تجدیدنظر نمایند.

کتابنامه

- اصول کافی، کلینی (م ۳۲۹ ق)، تحقیق: علی اکبر غفاری، تهران: چاپ اسلامیه، ۱۳۸۹ ق.
- اهل بیت فی الكتاب والسنة، محمدی ری شهری، .
- بحار الأنوار، محمد باقر مجلسی (م ۱۱۱۰ ق)، دار احیاء التراث.
- روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، زهره سرمد، عباس بازرگان، انتشارات آگاه.
- سنجش و اندازه‌گیری در علوم تربیتی و روان‌شناسی، حسین لطف آبادی.
- سنن الترمذی، ابو عیسی محمد بن سوره الترمذی (م ۲۹۷ ق)، تحقیق: احمد محمد شاکر، بیروت: دار احیاء التراث.
- طرح ارتباط رفتارهای فردی و اجتماعی دانشجویان با نیایش، عبد الله، عبد المطلب، ستاد اقامه نماز، سازمان صدا و سیما.
- طرح بررسی نگرش‌ها و آگاهی‌های دانشجویان دانشگاه‌های تبریز نسبت به قرآن، دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- طرح بررسی نگرش‌ها و آگاهی‌های دانشجویان دانشگاه‌های تبریز نسبت به قرآن، دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- طرح زمینه‌یابی و اعتبار سنجی راهکارهای ارتقای قرآنی دانشجویان، دبیر خانه شورای عالی فرهنگی.
- مستدرک علی الصحیحین، حاکم نیشابوری (م ۴۰۵ ق)، تحقیق: مصطفی عبد القادر عطا، بیروت: دار الکتب العلمیه، اول، ۱۴۱۱ ق.
- مسند زید، زید بن علی بن الحسین ؑ (م ۱۲۲ ق)، بیروت: مکتبه الحیاء.
- منابع الموده، سلیمان بن ابراهیم قندوزی (م ۱۲۹۴ ق)، تحقیق: علی جمال اشرف حسینی، تهران: دارالاسوه، اول، ۱۴۱۶ ق.

Geoge, D. & Mallery, P. (1995) SPSS/Pct step by step. A simple guide and refrence. NewYork: Wadsworth.